

Tulevaisuusfoorumi Seinäjoki 9.11.2009,
Maa- ja metsätalousministeri Sirkka-Liisa Anttila

Suomen vähäpäästöinen maatalous 2050

Hyvä seminaariyleisö,

Ruoka on myös keskeisin kysymys, kun pohditaan ilmastonmuutoksen ja maatalouden välistä yhteyttä. Ilmastonmuutos vaikuttaa väistämättä maatalouteen, sillä maataloudessa toimitaan täysin luonnon ehdoilla.

Ilmastonmuutos tuo lukuisia haasteita, mutta myös mahdollisuuksia maataloustuotannolle. Lämpenemistä aiheuttavia kaasupäästöjä on pyrittävä vähentämään, mutta toisaalta väestönkasvun takia ruuantuotantoa tulisi lisätä. Ilmastonmuutoksen vaikutukset maatalouteen vaihtelevat alueittain: joillakin alueilla tuotantomahdollisuudet heikkenevät ja joillakin alueilla vaikutukset saattavat parantaa tuotanto-olosuhteita, ainakin hetkellisesti. Tästä syystä myöskään ei ole olemassa yleispätevää ratkaisua ilmastonmuutoksen torjuntaan. Siihen on löydettävä paikalliset olosuhteet huomioon ottava ratkaisu.

Ilmastonmuutosta pidetään yhtenä vakavimmista tulevaisuuden haasteista. On kiistatonta, että ihmisen toiminnasta aiheutuvat kasvihuonekaasupäästöt ovat kiihdyttäneet ilmastonmuutosta. Vaikka kasvihuonekaasujen päästöt saataisiin lopetettua välittömästi, jatkuisi ilmastonmuutos silti vielä vuosikymmenien ajan ilmakehään kerääntyneiden kaasujen takia. Ihmiskunnan on siis pystyttävä elämään ilmastonmuutoksen kanssa ja samalla löydettävä keinot sen etenemisen pysäyttämiseksi.

Hallituksen ilmasto- ja energiapolitiisessa tulevaisuusselonteossa on esitetty ratkaisuja kasvihuonekaasujen vähentämiseksi. Tavoitteeksi on asetettu kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen 80 prosentilla vuoden 1990 tasosta vuoteen 2050 mennessä.

Tulevaisuusselonteko käsittelee elinkeinopolitiikkaa ja maataloutta hyvin lyhyesti ja yleisellä tasolla. Siinä ei oteta kantaa kysymykseen, miten Suomen maatalouden ja elintarviketuotannon käy ja mitä suomalaiset syövät vuonna 2050, jos maataloudessa päästöjä vähennetään tavoitteen mukaisesti. Tämä on keskeinen kysymys, johon on löydettävä ratkaisu. En halua lainkaan asettaa kyseenalaiseksi sitä, etteikö maatalouden päästöjä pystyittäisi alentamaan. Asetettu tavoite on kuitenkin erittäin vaikea saavuttaa.

Tulevaisuusselonteossa on linjattu, että Suomessa tullaan jatkossakin tuottamaan vähintään kotimaista kulutusta vastaava määrä maataloustuotteita. Maatalouden alasajo Suomessa tai Euroopan Unionin alueella ei ole ratkaisu, jolla edistettäisiin ilmastonmuutoksen torjuntaa. Mikäli ruuantuotanto täällä lopetettaisiin, johtaisi se vain siihen, että tarvitsemamme ruoka tuotettaisiin muualla – siis samat määrät päästöjä vain syntyisi muualla. Tällöin niukkuus ruuasta lisääntyisi köyhimpien väestöryhmien joukossa ja kuljetusten kasvihuonekaasupäästöt lisääntyisivät.

FAOn arvion mukaan maailmassa on 9,1 miljardia ihmistä vuonna 2050. Tämän väkimäärän ruokkiminen edellyttäisi maataloustuotannon kaksinkertaistamista. Ruuantuotannolle asetettu haaste on valtava, sillä ilmastonmuutoksen myötä tuotanto-olosuhteet heikkenevät monilla alueilla.

Keskeinen näkökohta ilmastonmuutoskeskustelussa onkin ruokaturva. Samanaikaisesti kun maatalous kamppailee monilla tärkeillä tuotantoalueilla ilmastonmuutoksen aiheuttamien ongelmien kanssa, maailman väestönkasvu edellyttää tuotannon määrän jatkuvaa kasvattamista.

Kotimaisen ruuantuotannon tulevaisuutta tullaan selvittämään parhaillaan valmistelussa olevassa kansallisessa ruokastrategiassa. Ruokastrategiassa yksi keskeinen kysymys on juuri ilmastonmuutoksen ehkäisy ja siihen sopeutuminen ja suomalaisten oman ruokahuollon varmistaminen näissä olosuhteissa.

Hyvät kuulijat,

On kiistatonta, että maatalous aiheuttaa kasvihuonepäästöjä, aivan kuten kaikki muutkin toimialat. Maataloustuotannosta syntyy typpioksiduulia eli ilokaasua, jota vapautuu ilmakehään lähinnä typpilannoitteista ja metaania, jota syntyy märehäijöiden, pääosin lehmien ja lampaiden ruuansulatusprosessista. Kasvihuonekaasulähteiden tunnistaminen auttaa myös löytämään ratkaisuja, joilla päästöjä voidaan alentaa.

EU:n alueella maatalouden päästöt ovat noin yhdeksän prosenttia kaikista alueen kasvihuonekaasupäästöistä. Päästöjen määrä on laskenut merkittävästi. Maatalouden kokonaispäästöt ovat laskeneet EU:n alueella 20 prosenttia vuosina 1990 – 2005. Muilla sektoreilla kasvihuonekaasujen määrä on vähentynyt hitaammin tai kasvanut.

Suomessa maatalouden kasvihuonekaasujen päästöt ovat alentuneet Tilastokeskuksen mukaan vuodesta 1990 vuoteen 2007 yli 22 prosenttia. Maatalouden suhteellinen osuus Suomen kasvihuonekaasupäästöistä on samassa ajassa laskenut kymmenestä prosentista seitsemään.

Kasvihuonekaasupäästöt eivät suinkaan ole alentuneet itsestään, vaan se on saatu aikaan ensisijaisesti viljelymenetelmiä muuttamalla ja tuottavuutta parantamalla. Saman kehityksen odotetaan jatkuvan myös tulevaisuudessa. EU:n yhteisessä maatalouspolitiikan yhdeksi uudeksi tavoitteeksi onkin asetettu ilmastonmuutoksen torjunta.

Maatalouden on jatkossa sopeuduttava ilmastonmuutokseen, nykyistä korkeampiin lämpötiloihin, sään ääri-ilmiöiden lisääntymiseen, tulviin ja kuivuusjaksoihin ja samanaikaisesti alennettava kasvihuonekaasupäästöjään. Haasteeseen voidaan vastata vain nostamalla tuottavuutta, kehittämällä uutta teknologiaa, uusia viljelymenetelmiä tai muuttamalla eläinten ruokintaa. Tanskalaisen tutkimuksen mukaan yksi tehokkaampia tapoja vähentää nautakarjan tuottamien metaanikaasujen määrää on lisätä nautakarjan rehuun rasvaa. Ongelmien ratkaisut voivat siis olla hyvinkin yksinkertaisia, kun niitä lähdetään johdonmukaisesti selvittämään.

Ilmastonmuutoksen vaikutukset ovat hyvin paikallisia. Tästä syystä myös ratkaisut ovat paikallisia. Tarvitsemme ongelmalähtöistä, korkealaatuista, käytäntöön sovellettavissa olevaa tutkimusta, joka tuottaa ratkaisuja ongelmiin.

Kasvihuonekaasupäästöjä pystytään vähentämään kasvinviljelyssä tehokkaasti huolehtimalla viljelysmaan kasvukunnosta, peltojen oikeista ravinnesuhteista ja vesitaloudesta. Hyvinvoiva kasvusto käyttää ravinteet paremmin hyväkseen ja tuottavuus samalla paranee. Kasvinviljelypuolella muita hyviä keinoja ovat monivuotisten kasvien viljely, peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys sekä alus- ja kerääjäkasvien käyttö. Myös viljelytavalla on merkitystä, esimerkiksi turvemaidilla tulisi suosia kyntämättä viljelyä. Näitä toimenpiteitä on jo sisällytetty maatalouden ympäristötukeen. Tavoitteena kannustaa viljelijöitä ympäristöystävälliseen tuotantotapaan.

Kotieläintaloudessa eläinten ruokinnalla on keskeinen merkitys. Äsken mainitsinkin jo Tanskassa tehdyistä tutkimuksista, joissa on löydetty selkeitä tapoja metaanipäästöjen vähentämiseen. Lannan ja virtsan talteenotto, lietelantaloiden kattaminen ja lannan multaaminen levityksen jälkeen ovat myös tutkitusti tehokkaita keinoja vähentää kasvihuonekaasupäästöjä. Karjalanta on arvokas ravinne, joka tulisi käyttää tehokkaasti. Uusin teknologia antaa tähän hienoja mahdollisuuksia. Biokaasulaitoksissa karjanlannan ravinteet pystytään jalostamaan kasveille käyttökelpoisempaan muotoon. Tällä saavutetaan suotuisia vaikutuksia sekä ilmaston että esimerkiksi vesistöjen tilan kannalta.

Hyvät kuulijat,

Tulevaisuusselonteossa, kuten monissa muissakin yhteyksissä tuodaan vahvasti esille eläinperäisten tuotteiden ilmastovaikutus. Kun puhutaan maatalouden kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisestä, ei ratkaisua löydetä pelkästään yksittäisten tuotteiden hiilijalanjälkeä tarkastelemalla. Erityyppisten elintarvikkeiden ilmastomuutosvaikutus aiheutuu elintarvikeketjun eri osista. Kuormittavin tekijä ei välttämättä löydy maataloudesta tai elintarviketaloudesta. Merkittävää vaikutusta on myös mm. energialähteiden valinnassa ja materiaali- ja energiatehokkuudessa.

Ilmastonäkökulmasta parhaana valintana suositellaan usein kasvispainotteista tai kasvisruokavaliota. Asia ei kuitenkaan ole näin yksinkertaista. Eläinkunnan tuotteiden tuomitseminen yksittäisten tuotteiden perusteella osoittaa yksisilmäisyyttä ja ymmärtämättömyyttä maataloustuotannosta. Kestävään ja tasapainoiseen maataloustuotantoon kuuluvat niin kotieläimet kuin nurmiviljelykin.

Tämä näkökulma otettiin huomioon mm. syksyllä valmistuneessa MTT:n ConsEnv –tutkimuksessa, jossa selitettiin kotitalouksien kulutusvalintojen ympäristövaikutuksia. Tutkimuksen mukaan ravitsemuskasvatuksessa tasapainoisen ruokavalion kuvaamiseen käytetty lautasmalli soveltuu hyvin myös ilmastovaikutuksien arviointiin: puolikas kasviksia, neljännes riisiä, perunaa tai pastaa ja neljännes lihaa.

Merkittäviä ympäristövaikutuksia saavutetaan lautasmallin sisällä eri osissa. Valinnoilla on merkitystä, ilman että ruokavalion tasapaino kärsisi. Esimerkiksi sesonkituotteiden suosiminen tuontivihannesten sijaan vähentää merkittävästi aterian ilmastokuormitusta. Tuontivihersalaatin vaihtaminen sesonkijuureksiin laskee aterian kasvisten ilmastokuormitusta peräti 77 %, 572 grammasta 135 grammaan. Hyvien ilmastovaikutusten lisäksi sesonkituotteiden suosiminen vahvistaa myös omaa suomalaista ruokakulttuuriamme.

Hyvät kuulijat,

Ilmastonmuutosta ei torjuta pelkästään prosentitavoitteita asettamalla. Luonto ei prosenteista ymmärrä. Ilmastonmuutoksen torjunnassa tärkeintä on löytää keinot, joilla kasvihuonekaasupäästöjä todellisuudessa pystytään vähentämään. Käytäntöön soveltuvan kotimaisen huippututkimuksen ja oikean tiedon merkitys on ensiarvoisen tärkeä. Tätä me tarvitsemme, sillä oikeita ratkaisuja ei meille kukaan muu pysty tuottamaan.